

Mateusz Ryczek

Śpiewobajki Lutosławskiego

Grupa odbiorcza: klasy I-III gimnazjum i liceum (ok. 25 osób)

Czas realizacji: 90 minut

Cele:

- zapoznanie z informacjami na temat Witolda Lutosławskiego,
- wprowadzenie pojęć: aleatoryzm, trójpodział fakturalny, pasma wysokościowe,
- poznanie utworu muzycznego „Chantefleurs et chantefables” Witolda Lutosławskiego,
- rozpowszechnianie muzyki Witolda Lutosławskiego,
- otwarcie na oryginalną brzmieniowość muzyki współczesnej,
- walka ze stereotypem muzyki współczesnej jako nieprzystępnej,
- uwrażliwienie na brzmienie dźwięków przetworzonych,
- wzbudzenie kreatywności na polu dźwiękowym i plastycznym.

Materiały i programy:

- teksty wierszy Roberta Desnosa z cyklu „Chantefleurs et chantefables” (tłum. z francuskiego Wiesław Powaga), dostępne na stronie Towarzystwa im. Witolda Lutosławskiego (<http://www.lutoslawski.org.pl/files/pdf/lancuch9.pdf>, strona 10),
- nagranie „Chantefleurs et chantefables” Witolda Lutosławskiego, do bezpłatnego odsłuchania na stronie <http://trzejkompozytorzy.pl/utwor/spiewokwiaty-i-spiewobajki-na-sopran-i-orkiestrze>),
- rzutnik multimedialny,
- prezentacja (zamieszczona na płycie),
- komputery z programem graficznym – rekomendowane programy dostępne bezpłatnie w internecie: Pixlr, Sumo Paint (w przypadku braku wystarczającej liczby komputerów, można wykorzystać dowolnie wybrane materiały plastyczne),
- dostęp do internetu,
- komputery z zainstalowanym darmowym programem Max Runtime (zalecane 2

komputery),

- program DJ_LUTOS (zamieszczony na płycie),
- mikrofon (zalecane 2 mikrofony).

„Śpiewobajki Lutosławskiego” to zajęcia warsztatowe dla młodzieży, w ramach których uczestnicy poznają muzykę Witolda Lutosławskiego i niektóre środki techniczne charakterystyczne dla jego języka muzycznego. Podczas twórczej zabawy młodzież (bez przygotowania muzycznego), dzięki specjalnie napisanemu programowi DJ_LUTOS, jest w stanie zrozumieć i doświadczalnie odkryć takie elementy języka muzycznego Lutosławskiego, jak aleatoryzm czy podział faktury na trzy pasma wysokościowe.

Działania warsztatowe są inspirowane nagraniem „Chantefleurs et chantefables” Witolda Lutosławskiego i wykorzystaną w nim poezją Roberta Desnosa.

Uwaga! Scenariusz może być z powodzeniem realizowany z młodszymi dziećmi (nawet II-III klasa szkoły podstawowej), pod warunkiem rezygnacji z zadania muzycznego i wykonania tylko zadania plastycznego.

Przebieg zajęć

Część 1 (teoretyczna)

Za pomocą rzutnika multimedialnego prowadzący pokazuje zdjęcie Lutosławskiego (pierwszy slajd prezentacji) i pyta uczestników, czy wiedzą kto to jest. Jeżeli nikt nie wie, prowadzący informuje, że to Witold Lutosławski, jeden z najważniejszych na świecie kompozytorów XX wieku. Zwraca uwagę, że na zdjęciu jest przedstawiony z batutą, lecz dyrygował tylko i wyłącznie (z drobnym wyjątkiem) własnymi utworami, a nas interesuje przede wszystkim jego twórczość jako kompozytora.

Prowadzący, korzystając z prezentacji, umiejscawia lata życia Lutosławskiego w XX wieku. Następnie pokazuje stronę www.trzejkompozytorzy.pl i informuje, że można na niej znaleźć wiele interesujących wiadomości na temat kompozytora oraz jego utworów. Pokazuje również podstronę z „Chantefleurs et chantefables” (<http://trzejkompozytorzy.pl/utwor/spiewokwiaty-i-spiewobajki-na-sopran-i-orkiestre>) i tym samym przechodzi do głównego tematu zajęć.

Wyświetlając odpowiedni slajd z prezentacji, prowadzący prosi jednego z uczestników o przeczytanie wiersza pt. „Dziwaczek”. Jest to pierwszy wiersz wykorzystany przez Lutosławskiego w „Chantefleurs et chantefables”. Następnie prowadzący pyta uczestników: kim lub czym jest tytułowy dziwaczek? Najprawdopodobniej prawidłowa odpowiedź nie zostanie odgadnięta, wtedy prowadzący pokazuje slajd ze zdjęciem dziwaczka. Najczęściej jest to bardzo zaskakujące dla uczestników zajęć, ponieważ okazuje się, że dziwaczek to kwiat. Prowadzący mówi, że wiersze wykorzystane w utworze mówią o roślinach, ziołach, owadach i zwierzętach oraz że „Śpiewokwiaty i śpiewobajki” Roberta Desnosa to wiersze dla dzieci. Następnie zostaje zaprezentowany przykład audialny w postaci pierwszej części utworu. Ważne, by podczas odtwarzania muzyki wyświetlać polskie tłumaczenie wiersza.

Prowadzący omawia budowę utworu. Za pomocą prezentacji pokazuje, że kompozycja składa się z dziewięciu części do dziewięciu wierszy. Szybko pokazuje slajdy z pozostałymi wierszami i korespondującymi z nimi zdjęciami, a uczestnicy wybierają dwa dowolne wiersze, którymi wszyscy zajmą się podczas części warsztatowej.

Część 2 (warsztatowa)

Prowadzący prosi dwóch ochotników o przeczytanie wybranych wierszy i omawia z uczestnikami ich treść. Następuje odsłuchanie wybranych dwóch części utworu (należy pamiętać o wyświetleniu tłumaczenia). Prowadzący omawia pokrótce relację słowno-muzyczną w zaprezentowanych pieśniach. Następnie za pomocą rzutnika prezentuje działanie programu DJ_LUTOS – przy tej okazji zostają przekazane idee kompozytorskie Lutosławskiego.

Każda z grup ma nagrać trzy dźwięki: niski, średni i wysoki. Każdy z nich będzie zmiksowany w osobnym pasmie (odpowiednio: niskim, średnim i wysokim, analogicznie do fakturalnego podziału w muzyce Lutosławskiego). Za pomocą suwaków zmieniamy tempo odtwarzania dźwięków i poziom aleatoryzmu. Prowadzący prezentuje możliwości przetwarzania brzmienia za pomocą zmian wysokości dźwięków poprzez ich „narysowanie” w programie.

Gdy uczestnicy warsztatów zostaną już zapoznani z możliwościami kreacji muzycznej w programie DJ_LUTOS, zostają podzieleni na cztery grupy. Każda grupa inspirowana jest tylko jednym z omówionych wierszy – dwie grupy pierwszym, dwie grupy

drugim. Zadaniem każdej grupy jest nagranie trzech dźwięków (niskiego, średniego i wysokiego) oraz stworzenie kompozycji oddającej/opisującej/komentującej dany wiersz Desnosa. Dźwięki mogą zostać wydobyte za pomocą własnego głosu, drobnych przedmiotów użytku codziennego lub źródeł dźwięku dostępnych w najbliższym otoczeniu.

Uwaga! Istnieją dwa sposoby implementowania dźwięków w programie. Pierwszy to nagrywanie bezpośrednio. Drugi jest bardziej czasochłonny i może być stosowany tylko wtedy, gdy prowadzący uzna, że poradzi sobie logistycznie z opanowaniem techniczno-organizacyjnych trudności. Mianowicie uczestnicy mogą przygotowywać dźwięki w innym programie, np. Cubase, Logic, lub w darmowym programie Audacity. Obrobione dźwięki należy zapisać, a następnie zaimplementować za pomocą opcji „otwórz” w programie DJ_LUTOS. Zaletą takiego rozwiązania jest możliwość wstępnej obróbki dźwięku oraz jego przetworzenia. Wadą jest czasochłonność przy zapisywaniu każdego z trzech dźwięków osobno, przeskakiwanie między różnymi programami oraz konieczność wczytywania dźwięków do programu.

Uzyskanie efektu końcowego polega na włączeniu nagrywania i zaimprovizowaniu w czasie rzeczywistym gotowej minikompozycji. Ten sposób pracy ma sprowokować do spontanicznego muzykowania, polegającego z jednej strony na skorzystaniu z uprzednio przygotowanych ustawień (rysunek melodyczny, aleatoryzm, tempo, wstępne ustawienia dynamiczne), a z drugiej na włączaniu kolejnych warstw w czasie rzeczywistym, korygowaniu parametrów i wyłączaniu czy wyciszaniu pasm brzmieniowych. Tak nagrałą kompozycję prowadzący zapisuje jako plik .wav.

Grupy pracują zamiennie. W czasie pracy dwóch grup nad zadaniem muzycznym pozostałe grupy pracują nad plastyczną interpretacją wybranego wiersza (za pomocą programu komputerowego lub wybraną przez prowadzącego techniką plastyczną). Alternatywą może być skorzystanie ze strony www.trzejkompozytorzy.pl i szukanie interesujących wiadomości na temat Lutosławskiego, a także słuchanie jego muzyki. Wymaga to jednak odpowiedniej liczby komputerów wyposażonych w słuchawki. Grupy zamieniają się miejscami, by każdy uczestnik wykonał oba zadania.

Część 3

Prezentacja prac i podsumowanie. Prowadzący pokazuje efekty pracy

warsztatowej kolejnych grup. Uczestnicy opowiadają w jaki sposób chcieli oddać treść wiersza za pomocą dźwięków.

Przydatne strony

www.trzejkompozytorzy.pl

www.cycling74.com/downloads/runtime/ (program Max Runtime do pobrania)

www.audacity.sourceforge.net/?lang=pl

www.trzejkompozytorzy.pl/utwor/spiewokwiaty-i-spiewobajki-na-sopran-i-orkiestre

Programy graficzne

www.pixlr.com

www.sumopaint.com/app/